

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24 00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04, 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41
TELEFON DYŻURNY: 21-34-34

BDF/269/14/87

SPOŁECZNO-EKONOMICZNE SKUTKI
ISTNIENIA BEZROBOCIA W OPINII
ROBOTNIKÓW I KADRY KIEROWNICZEJ

/Komunikat z badań/

Październik 1987 r.

1. Zróżnicowanie opinii pomiędzy grupami

Przedmiotem badania "Opinie o gospodarce"¹ było m.in. poznanie poglądów robotników i kadry kierowniczej na temat skutków ewentualnego zaistnienia w Polsce bezrobocia. Badanym przedstawiono listę ekonomicznych i społecznych następstw takiej sytuacji z prośbą o określenie prawdopodobieństwa ich wystąpienia /tab. 1/.

W większości rozpatrywanych kwestii stwierdzono znaczne różnice między opiniami obu badanych grup. Robotnicy znacznie rzadziej zakładają możliwość wystąpienia pozytywnych ekonomicznie zjawisk. Szczególnie wyraźnie występuje to w kwestii korzystnego wpływu bezrobocia na przezwyciężenie trudności gospodarczych - w co wątpi znaczna część robotników, a o czym jest przekonana większość kierowników /różnica wynosi 66,1 punktów procentowych/. Robotnicy bardziej obawiają się wystąpienia negatywnych społecznie konsekwencji bezrobocia. Dotyczy to zwłaszcza antagonizmów pomiędzy pracującymi a bezrobotnymi oraz wykorzystania bezrobocia jako narzędzia represji przez administrację przedsiębiorstw wobec ludzi niewygodnych. Znacznie częściej są zwolennikami opinii, że istnienie bezrobocia byłoby równoznaczne z utratą ważnej zdobyczy - prawa do pracy /różnica 30 punktów procentowych/.

W ocenie pozostałych społecznych konsekwencji bezrobocia stwierdzono zgodność opinii badanych grup. Około 90% respondentów zgadza się ze stwierdzeniem, że istnienie bezrobocia wpłynęłoby na większe poszanowanie pracy, około 30% zaś dostrzega niebezpieczeństwo powstania grupy osób skłonnych do stałego utrzymywania się z zasiłku dla bezrobotnych.

W toku dalszej analizy stwierdzono, że skłonność badanych do wskazywania pozytywnych ekonomicznie skutków bezrobocia jest związana z deklaracją poparcia dla wybranych zasad reformowania gospodarki /tab. 2/. Wyraźnie widoczne jest to w przypadku zwolen-

---

¹ Badanie zrealizowano w terminie 1 grudnia 1986 r. - 8 stycznia 1987 r. na losowej próbie 2245 robotników i 343 kierowników z 380 przedsiębiorstw przemysłowych zatrudniających powyżej 500 pracowników /nie objęto nim kopalni węgla kamiennego/.

Tabela 1

w procentach

Skutki bezrobocia	Grupy badanych	Prawdopodobieństwo wystąpienia skutków bezrobocia		Różnica	Brak zdania
		wystąpią	nie wystąpią		
<u>Ekonomiczne</u>					
Poprawa dyscypliny i wydajności pracy	R	66,5	27,8	+37,8	4,6
	K	93,6	5,8	+87,8	0,6
Zwiększenie możliwości oceny i doboru pracowników przez kadrę kierowniczą	R	83,3	12,1	+70,2	5,3
	K	95,6	3,8	+91,8	0,6
Przyspieszenie przezwyciężenia trudności gospodarczych	R	34,3	49,0	-14,7	16,2
	K	70,6	19,2	+51,4	10,2
<u>Społeczne</u>					
Utrata ważnej zdobyczy świata pracy	R	61,9	26,2	+35,7	11,1
	K	49,3	43,4	+5,9	7,3
Powstanie konfliktów między ludźmi pracującymi a ludźmi nie mogącymi dostać pracy	R	77,3	18,5	+58,8	7,9
	K	50,4	43,4	+7,0	6,1
Możliwość stosowania przez dyrektorów represji wobec ludzi niewygodnych	R	73,2	17,2	+56,0	9,4
	K	58,9	35,3	+23,6	5,8
Zwiększenie szacunku dla pracy	R	90,3	6,1	+84,2	3,1
	K	95,0	3,8	+91,2	1,2
Zaprzestanie wykonywania pracy przez osoby skłonne do utrzymywania się z zasiłku dla bezrobotnych	R	31,6	59,3	-27,7	8,8
	K	29,2	62,1	-32,9	8,7
R - robotnicy, K - kierownicy.					
Uwaga - Braki danych stanowią różnicę do 100%.					

ników rygorystycznego przestrzegania zasady bankructwa przedsiębiorstw, nieco mniej konsekwentnie wypowiadają się zwolennicy sprzedaży akcji pracownikom oraz zwiększenia konkurencji między producentami. Można powiedzieć, że w obydwu badanych grupach pro-reformatorskie nastawienie respondentów sprzyja dostrzeganiu pozytywnych ekonomicznie skutków bezrobocia.

Tabela 2

w procentach

Ekonomiczne skutki bezrobocia	Grupy badanych	Mechanizmy reformy gospodarczej		
		rygorystyczne przestrzeganie zasady bankructwa	zwiększenie konkurencji między producentami	sprzedaż akcji przedsiębiorstwa członkom załogi
Poprawa dyscypliny i wydajności pracy	R	0,207	0,128	0,161
	K	-	-	0,125
Zwiększenie możliwości oceny i doboru pracowników	R	0,156	0,151	-
	K	0,134	0,135	-
Przyspieszenie przezwyciężenia trudności gospodarczych	R	0,115	-	0,117
	K	0,197	-	0,120

R - robotnicy, K - kierownicy.

Uwaga - Związek między opiniami mierzono za pomocą r Pearsona. Przedstawiono tylko związki statystyczne istotne na poziomie $p < 0,01$.

Badani wypowiadali się również na temat ideologicznego aspektu problemu bezrobocia. Okazuje się, że zarówno wśród robotników, jak i wśród kierowników odsetek osób, które wybrały odpowiedzi "tak" i "raczej tak" oraz "nie" i "raczej nie" jest bardzo zbliżony /tab.3/. Świadczy to o wyraźnej polaryzacji opinii obu grup w interesującej nas kwestii.

Tabela 3

w procentach

Odpowiedzi na pytanie o sprzeczność istnienia bezrobocia z zasadami socjalizmu	Robotnicy	Kierownicy
Zdecydowanie tak	24,2	19,8
Raczej tak	21,3	20,7
Raczej nie	21,1	23,9
Zdecydowanie nie	18,3	21,9
Trudno powiedzieć	14,6	12,5
Uwaga - Braki danych stanowią różnicę do 100%		

2. Zróżnicowanie opinii wewnątrz grup

Analiza poglądów respondentów na temat poszczególnych skutków bezrobocia wykazuje niewielki wpływ cech społeczno-demograficznych na zróżnicowanie opinii.

W grupie robotników istotne znaczenie odgrywa jedynie poziom wykształcenia /tab. 4/.

Tabela 4

w procentach

Ekonomiczne skutki bezrobocia	Robotnicy wskazujący na prawdopodobieństwo występowania ekonomicznych skutków bezrobocia według poziomu wykształcenia		
	podstawowe	zasadnicze zawodowe	średnie
Poprawa dyscypliny i wydajności pracy	55,7	67,2	76,0
Zwiększenie możliwości oceny i doboru pracowników	76,3	82,9	87,2
Przyspieszenie przezwyciężania trudności gospodarczych	29,7	31,9	42,8

Robotnicy ze średnim wykształceniem częściej są skłonni dostrzegać możliwość zaistnienia ekonomicznych skutków bezrobocia niż robotnicy o wykształceniu podstawowym.

W grupie kierowników jedynym czynnikiem różnicującym opinie jest poziom płac. Kierownicy lepiej zarabiający częściej wskazują na możliwość wystąpienia wymienionych w tabeli 2 ekonomicznych skutków bezrobocia niż kierownicy o niższym poziomie zarobków.

Nieco inny obraz zróżnicowań wewnątrzgrupowych uzyskano w wyniku zagregowania opinii w kilku kwestiach. Na podstawie analizy czynnikowej wyodrębniono dwa czynniki obejmujące pozytywne oraz negatywne skutki bezrobocia. Do skutków pozytywnych zaliczono: poprawę dyscypliny pracy i wydajności pracy, zwiększenie możliwości oceny i doboru pracowników przez kadre kierowniczą, przyspieszenie przezwyciężenia trudności gospodarczych, zwiększenie szacunku dla pracy. Czynnikiem ten grupuje głównie takie skutki bezrobocia, które wpłynęłyby korzystnie na sposób funkcjonowania przedsiębiorstwa i na sam proces pracy. Do skutków negatywnych zaliczono: utratę ważnej zdobyczy świata pracy, możliwość stosowania represji wobec ludzi niewygodnych oraz powstawanie konfliktów między ludźmi pracującymi a bezrobotnymi. Ten z kolei czynnik obejmuje zjawiska, które pogłębiłyby różnice między pracownikami, a zarazem mogłyby stać się źródłem zagrożenia interesów części załóg.

Analiza wariancji tak zagregowanych danych ujawniła, że na pozytywne skutki bezrobocia najczęściej wskazują robotnicy posiadający średnie wykształcenie, dobrze zarabiający, byli członkowie "Solidarności". Natomiast negatywne skutki bezrobocia najczęściej podkreślają robotnicy z wykształceniem podstawowym, byli członkowie związków branżowych, obecnie należący do organizacji społeczno-politycznych.

W odniesieniu do opinii kierowników nie stwierdzono istotnych statystycznie różnic.

Podsumowanie

Porównanie opinii robotników i kierowników dowodzi istnienia znacznego zróżnicowania pomiędzy tymi grupami w kwestii skutków ewentualnego zaistnienia w Polsce zjawiska bezrobocia.

1. Robotnicy są skłonni traktować bezrobocie jako mechanizm wpływający korzystnie na wybrane elementy systemu gospodarczego /dyscyplina pracy, wydajność pracy, polityka zatrudnieniowa/, na-

tomiast sceptycznie odnoszą się do roli bezrobocia w uzdrawianiu całego systemu gospodarczego. Kierownicy znacznie wyżej oceniają korzystny wpływ bezrobocia i to w obydwu wyróżnionych aspektach.

2. Robotnicy znacznie silniej niż kierownicy podkreślają prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych społecznie skutków bezrobocia. Można zatem powiedzieć, że perspektywa bezrobocia stanowi dla większości robotników wyraźne zagrożenie ich grupowych interesów.

3. Czynnikiem różnicującym opinie robotników jest przede wszystkim pozycja zawodowa /kwalifikacje i zarobki/. Przychylnie podejście wysoko kwalifikowanych robotników do ewentualności bezrobocia wydaje się wynikać z przekonania o dużej przydatności zawodowej w przedsiębiorstwach, co zmniejsza obawę przed zwolnieniem z pracy. W przypadku kierowników wpływ cech społeczno-demograficznych na opinie jest minimalny.

4. W obydwu grupach osoby o poglądach proreformatorskich w większym stopniu dostrzegają możliwość wystąpienia pozytywnych ekonomicznie skutków bezrobocia. Pozwala to przypuszczać, że procesy związane z reformą gospodarczą tworzą dla części środowiska przemysłowego platformę umożliwiającą wyjście poza tradycyjne sprzeczności interesów grupowych, dla pozostałych zaś - zaostrenie tych sprzeczności.